

İMPARATORLUK
ÇÖKERKEN
YENİ BİR ULUS
TAHAYYÜLÜ

Kürt Milliyetçiliğinin Yayın Organı "*Jîn*"
(1918-1919)

LOTUS YAYINEVİ – 83
978-975-6665-83-1
Yayıncı Sertifika No: 13267

İMPARATORLUK ÇÖKERKEN YENİ BİR ULUS TAHAYYÜLÜ
AHMET ÖZCAN ISBN

© Ahmet Özcan
© Lotus, 2013

Bu kitabın tüm hakları Ahmet Özcan'a aittir.
İzinsiz kopyalanması hukuki açıdan sorumluluk doğurur.

Baskı Notları

Lotus Yayınevi, 2013.

Baskı Kenan Ofset
Davutpaşa Cad. Güven Sanayi Sitesi C Blok No: 258
Topkapı-İSTANBUL
T (212) 613 31 20

LOTUS YAYIN GRUBU
Gelemiş Mahallesi Tömler Sokak No 27
Kaş-Antalya
www.lotuskitap.com

LOTUS YAYINEVİ, LOTÜS Yayıncılık Reklamcılık Matbaa
Bilgisayar Bilişim ve İletişim Ticaret Limited Şirketi yayın markasıdır.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	7
GİRİŞ	11
KÜRTLERE DAİR ÇALIŞMALARA ELEŞTİREL BİR BAKIŞ	21
MİLLİYETÇİLİĞİN PARLAYAN YILDIZI VE KÜRTLER	28
ANA HATLARIYLA JİN DERGİSİ ve YAZARLARI	39
DERGİDEKİ YAZILAR VE YAZARLAR	47
Müküslü Hamza	52
Abdurrahim Rahmi (Zapsu, 1893-1958)	52
Halil Hayâlî (Modan, 1864-1946)	55
Süleymaniyeli Tevfik(1870-1950)	58
Abdullah Cevdet ve Süleyman Nazif	59
Mehmed Mihri (?-1957)	60
Memduh Selimbey (1897-1976)	61
Kemal Fevzi (1891-1925)	62
Kamran Ali Bedirhan (1895-1978)	64
TARİHSİZLİĞİN TALİHSİZLİĞİ	65
EFSANEVİ KAHRAMAN ATA “KAVE” VE KADİM AKRABALIKLARIN CAZİBESİ	73
LİSAN, EDEBİYAT VE FOLKLOR ÜZERİNE YAZILAR	83
KÜRTLER, ÖTEKİLER VE KÜRDİSTANIN SINIRLARI	92
ASRIN KABUL ETTİĞİ YOL	101
İSKAN POLİTİKASININ SONUÇLARI	107
KÜRT NÜFUS ÜZERİNDE NÜFÛZ ÇALIŞMALARI	111
SONUÇ	116
İNDEKS	121
KAYNAKLAR	127
JİN DERGİSİNDEKİ YAZILAR	133

ÖNSÖZ

BU çalışmayı Hacettepe Üniversitesi'nde yaptığımız doktora sırasında makale olarak tasarlamıştık. Ortaya çıkan metin makale boyutlarını aşınca üzerinde biraz daha durarak küçük bir kitaba dönüştürdük. Kitabın ismi yaptığımız ilk çalışmadaki gibi kaldı. Birinci baskısında aceleyle yapılan yanlışlıklara ek olarak kitabın ismi de makale başlığıyla aynı olmuştu. Literatüre bu isimle giren kitabın ismini değiştirmenin doğru olmayacağını düşündük. Böylece “İmparatorluk Çökerken Yeni Bir Ulus Tahayyülü” gibi makaleyi andıran uzunca bir isimle kaldı.

Günümüzde Kürt etnik kimliğine dayalı modern ulus tahayyülünün geçmişi yüzyıllık bir birikime sahiptir. Dolayısıyla bir olgu olarak varlığı kabul edildiğinde bu olgunun tarihsel süreçte ifade ettiği anlamın değişimi yeniden ele alınmalıdır. Osmanlı Devleti'nin son yıllarında ise tahayyül edilen Kürt ulusu kavramının Kürtler arasında toplumsal karşılık bulabilecek zemini bulunmuyordu. Yakın zamana kadar da böyle bir zemin olduğu söylenemez. Bunun için

“yeni bir ulus” ifadesini kullanmayı tercih ettik. Elbette buna itiraz edenler veya ulus fikrinin bütün Osmanlı tebaası halklar için yeni olduğunu söyleyenler olacaktır; fakat Osmanlı kimliğiyle bütünleşme konusunda bu kimliğin merkezini oluşturan Türklere en yakın mesafede duran Kürtler için Kürt kimliğiyle tanımlanan bir ulus fikri yaşanan tecrübeye bakıldığında oldukça muğlâk ve yeniydi. Mesela kendisini Kürt ulusal bilinci üzerinden tanımlayan Türk etnik kökenlilere rastlanmazken bu çalışmada Kemal Fevzi örneğinde açıkça görüleceği üzere Türk olma konusunda en azından bir dönem için tereddüt yaşamayacak birçok Kürt vardı. Hatta Türkçülüğün ideologu olarak Ziya Gökalp bu anlamda en dikkat çekici örnektir. Belki bu duruma milliyetçilik teorilerinin bir yerinden tutup açıklık getirebilecek tespitler bulunabilir, ama bu Türkiye’deki tecrübeyi ne derece açıklar bilinmez.

Her araştırma metninin oluşum hikâyesinin dışında o metnin oluşmasında merakla başlayan ayrı bir hikâyesi vardır. Kürtler konusunda uzmanlığıyla tanınan Martin van Bruinessen kendisine neden hayatının önemli bir kısmını Kürtler ile ilgili araştırmalara harcadığını soranlara bu ilgisini hayat hikâyesiyle ilişkilendirerek açıkça anlatıyor. Türkiye’den ve Kürtlerden uzak bir ülkenin bilim adamına sorulan bu soruda ideolojik ve bir esrarı çözmeye dönük ima bulunmuyor. Cevabı da buna bağlı olarak oldukça tabii görünüyor. Bu ülkede Bruinessen gibi dünden bugüne bütün yönleriyle Kürtler hakkında bilgi sahibi uzman yok; fakat hayatının önemli bir kısmını Kürtler üzerine araştırmalarla

geçirenler var. Bunların ortaya koyduğu çalışmaların birçoğu ise Kürt milliyetçiliği ideolojisiyle malûl. Belki de bunun sebebi Türkiye’de Kürtler konusunda herhangi bir alanda araştırma yapacaklara sorulabilecek sorularla yakından ilişkili. Politik bir problemle anılmanın ötesinde tabii bir araştırma zemini olmayan tarihi olguların sanki kaderi bu. Neden bu konuyla ilgileniyorsun sorusunda aranılan cevap içinde araştırmacının tabii merakıyla ilişkilendirmeyi barındırmaya fırsat vermiyor.

Bu çalışma güncel tartışmaların odağında yer alan ve bir mesele olarak ele alınıp yazılıp çizilen Kürtlerle ilgili bilgilerin iki cepheli karşılığında doğan merakımızın eseridir. Bir tarafta resmi söylem diğer tarafta özellikle 1990’lı yıllardan itibaren artan ölçüde Kürt milliyetçi tarih yazımının ürünleriyle ortaya çıkan, birbirinin ters yüz edilmiş bilgi karmaşası; üslup itibarıyla saldırı ve savunma ifadelerine saplanmış metinler. Rahmetli Yılmaz Öztuna kendisine bu kitabın ilk baskısını takdim ettiğimde bunu neden yazdın, sana yazdırdılar mı? Diye sormuş, bu soruyu neden sorduğunu da açıklamıştı. 1980 Askeri Darbesinden sonra kendisine Kürtlerin Türklüğüne dair eserler dizisinden bir kitap yazması teklif edildiğini, fakat kabul etmediğini söylemişti. İlginçtir Kürt milliyetçilerinin üzerinde çok durduğu, bu ideolojinin Osmanlı dönemindeki Halil Hayâlî, Süleymaniye’li Tefvik gibi meşhur şahsiyetleriyle ilgili belgelere dayalı bilgiler ilk defa tarafımızdan ortaya koyulmasına rağmen bu yazarlar hakkında yapılan yayımlarda bunların kullanılmadığı anlaşılıyor. Anlaşılan bu çevrelerde Kürt milliyet-

çilerinin hoşuna gidecek söylem ve terminoloji kullanılmayınca çalışmamız şüpheli görünüyor. Yani böyle bir konuyu merakınızın eseri olarak sunar, bakış açınız buna göre olursa Musa'ya da İsa'ya da yaranmak zor görünmektedir. Bu olumsuzluklara rağmen son zamanlarda ciddi araştırmaların sayısında artış olmuştur. Kürtlerle ilgili çalışmaların “bir mesele olarak Kürtler” şeklinde ele almanın ötesine geçmiş ve Kürtçülüğün tekelinden kurtulmuş, akademik ilgi alanı olarak gelişmesinin imkânları artmaktadır.

Daha önce belirttiğimiz gibi kitabın birinci baskısı aceleyle yapıldı. İkinci baskıya yeni bilgi ve yorumlar ekleyerek bu aceleciliğin ortaya koyduğu bazı zaafı gidermeye çalıştık.